

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ «ХОРТИЦЬКА
НАЦІОНАЛЬНА НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНА АКАДЕМІЯ»
ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

Факультет спеціальної освіти та соціально-гуманітарних наук
Кафедра психології та соціальної роботи

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему «СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА З ДІВЧАТАМИ
ЮНАЦЬКОГО ВІКУ З РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-
ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ»

Виконала студентка: 2 курсу
освітньо-професійна програма Соціальна педагогіка
спеціальність 231 Соціальна робота
(шифр і назва спеціальності)

Е. Г. Мовчанюк

(ініціали та прізвище)

Керівник професор кафедри психології та соціальної
роботи, д. соціол. н., професор Гордієнко Н.М.
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Рецензент перший проректор МДПУ імені Богдана
Хмельницького, д. соціол. н., професор,
Глебова Н. І.
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота магістра «Соціально-педагогічна робота з дівчатами юнацького віку з розвитку соціально-психологічної готовності до сімейного життя»: 124 с., 1 рис., 7 табл., 67 джерел, 2 додатки.

Об'єктом дослідження є соціально-психологічна готовність дівчат юнацького віку до сімейного життя.

Предметом дослідження є розвиток соціально-психологічної готовності дівчат юнацького віку до сімейного життя засобами соціально-педагогічної роботи.

Метою дослідження є теоретичне дослідження проблеми розвитку соціально-психологічної готовності дівчат юнацького віку до сімейного життя, розробка та експериментальна перевірка соціально-педагогічної програми розвитку соціально-психологічної готовності дівчат юнацького віку до сімейного життя.

Методи дослідження – теоретичні: аналіз наукової та навчально-методичної літератури, систематизація та узагальнення отриманих результатів; емпіричні: тестування, опитування, експеримент, а також математичні методи обробки результатів.

У роботі вивчені теоретичні засади розвитку готовності дівчат юнацького віку до сімейного життя: феномен соціально-психологічної готовності до сімейного життя, визначені особливості розвитку соціально-психологічної готовності дівчат юнацького віку до сімейного життя. Доведено результативність експериментальної програми, спрямованої на розвиток готовності дівчат юнацького віку до сімейного життя. Презентовані результати експериментального дослідження ефективності засобів соціально-педагогічної діяльності

Результати дослідження пройшли апробацію на одній науково-практичній конференції та опубліковані у збірці матеріалів [33], [34].

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА, СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ, СІМЕЙНЕ ЖИТТЯ, ДІВЧАТА ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

ВСТУП

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що сучасна сім'я перебуває під значним впливом різноманітних соціокультурних чинників, що часто призводить до формування у дівчат юнацького віку нечітких уявлень про виконання сімейних ролей, побудову гармонійних внутрішньосімейних відносин та відповідальне ставлення до материнства. Зокрема, це зумовлено актуальною соціальною ситуацією, яка надає пріоритет досягненню професійних успіхів, матеріальному благополуччю та соціальному престижу, що, своєю чергою, відсуває реалізацію материнської ролі на другий план. З іншого боку, численні соціоекономічні та соціокультурні проблеми сучасного українського суспільства зумовлюють виникнення таких порушень виконання жінками материнської ролі як: девіантне материнство, одиноке материнство, добровільна бездітність тощо.

Проблема розвитку готовності до сімейного життя є предметом багатьох наукових досліджень. Зокрема, психологічні аспекти готовності до сімейного життя висвітлені в роботах О. Бондарчук [4], Г. Дьоміна [14], Ю. Коренєва [18], Т. Левицька [24], О. Міненко [32], Л. Помиткіна [39], О. Тіунова [54], Ю. Ткачова [55] та інші.

Проблема соціально-педагогічної роботи із підготовки до сімейного життя піднімалась у дослідженнях І. Братусь [5], А. Грітчина [10], В. Думанської [12], Л. Каніболоцької [15], В. Кравець [19], Т. Кравченко [22], Г. Лактіонової [23], Н. Лещук [26], В. Оржеховської [38], О. Смалько [44], І. Зверєвої [45], В. Стинської [49], О. Столярчук [50], І. Трубавіної [56], К. Федюшкіної [59], А. Філімончук [60] та інших. Чинники та фактори виникнення девіантних сімей розкриті а роботах С. Аксьонової [1], О. Бацилевої [3], О. Новикової [37] та інших.

Сімейні цінності, соціально-психологічні аспекти налагодження взаємовідносин у родині досліджувалися А. Барбіновою [2], І. Братусь [5], О. Лобашовою [27], Т. Логіною [28], О. Мельник [30], Н. Назаренко [35], М. Неробою [36] та іншими.

Розглянуті нами дослідники, як теоретики, так і практики зробили вагомий внесок у дослідження проблеми готовності до сімейного життя. Проте у вітчизняній соціальній педагогіці та соціальній роботі проблема готовності дівчат юнацького віку до сімейного життя потребує подальшого вивчення.

Аналіз наукових досліджень також виявив суперечності між:

- суспільними потребами у розвитку готовності до сімейного життя у осіб юнацького віку та недооцінкою цього процесу у роботі закладів вищої освіти;
- високим розвиваючим потенціалом засобів соціально-педагогічної роботи в гуртожитках закладів вищої освіти та недостатнім його використанням у питаннях розвитку готовності до сімейного життя у дівчат юнацького віку.

Виявлені протиріччя та нагальна потреба у їхньому вирішенні зумовила вибір теми магістерського дослідження у такій редакції: **«Соціально-педагогічна робота з дівчатами юнацького віку з розвитку соціально-психологічної готовності до сімейного життя».**

Об'єкт дослідження: соціально-психологічна готовність дівчат юнацького віку до сімейного життя.

Предмет дослідження: розвиток соціально-психологічної готовності дівчат юнацького віку до сімейного життя засобами соціально-педагогічної роботи.

Мета дослідження: теоретичне дослідження проблеми розвитку соціально-психологічної готовності дівчат юнацького віку до сімейного життя, розробка та експериментальна перевірка соціально-педагогічної програми розвитку соціально-психологічної готовності дівчат юнацького віку до сімейного життя.

Завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз наукової літератури з проблеми розвитку соціально-психологічної готовності дівчат юнацького віку до сімейного життя засобами соціально-педагогічної роботи.

2. Дослідити актуальний стан розвитку соціально-психологічної готовності дівчат юнацького віку до сімейного життя.

3. Розробити програму розвитку соціально-психологічної готовності дівчат юнацького віку до сімейного життя.

4. Експериментально перевірити ефективність впровадження програми розвитку соціально-психологічної готовності дівчат юнацького віку до сімейного життя.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз наукової та навчально-методичної літератури, систематизація та узагальнення отриманих результатів; емпіричні: тестування, опитування, експеримент, а також математичні методи обробки результатів.

Практична значущість дослідження полягає у розробці програми розвитку соціально-психологічної готовності дівчат юнацького віку до сімейного життя, яка може бути використана в роботі соціальних педагогів з клієнтками юнацького віку.

Експериментальна база. Базою дослідження було обрано гуртожиток Хортицької національної академії (м. Запоріжжя). Вибірку склали 27 дівчат юнацького віку (15 осіб – контрольна група, 12 осіб – експериментальна група)

Апробація результатів дослідження відбулася на V Міжнародній науково-практичній конференції студентів та молодих вчених «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір в умовах воєнного часу», Хортицька національна академія, м. Запоріжжя (18 квітня 2024 року).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано тези виступів на конференції:

1. Мовчанюк Е. Г. Готовність юнацтва до сімейного життя як соціально-педагогічна проблема. *Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір в умовах воєнного часу* : збірник тез доповідей V міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених (м. Запоріжжя, 16-17 квітня 2024 р.) / за заг. ред. В. В. Нечипоренко. Запоріжжя : Вид-во Хортицької національної академії, 2024. С. 510–511.

2. Мовчанюк Е. Г. Чинники розвитку відповідального ставлення до материнства у дівчат юнацького віку. *Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір в умовах воєнного часу* : збірник тез доповідей V міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених (м. Запоріжжя, 16-17 квітня 2024 р.) / за заг. ред. В. В. Нечипоренко. Запоріжжя : Вид-во Хортицької національної академії, 2024. С. 507–510.

Структура кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (67 позицій, з них 7 – іноземною мовою), 7 таблиць, 1 рисунок, 2 додатки. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи магістра – 124 сторінки, з них основного тексту – 69 сторінок.

ВИСНОВКИ

На основі результатів проведеного нами дослідження маємо змогу сформулювати такі висновки:

1. У процесі дослідження нами з'ясовано, що соціально-психологічна готовність до сімейного життя це сукупність властивостей, які відображають самоусвідомлення особистістю цінностей сімейного життя і її здатності встановлювати стійкі взаємопідтримуючі відносини з партнером та об'єднуються за такими компонентами, як: емоційна стабільність, комунікативні навички, здатність вирішувати конфлікти, готовність брати на себе відповідальність, здатність підтримувати свого партнера, готовність до батьківства.

Підготовка дівчат до сімейного життя має свою специфіку і набуває особливої значущості у період юнацтва. До особливостей розвитку готовності дівчат юнацького віку до сімейного життя відносяться: 1) врахування суспільних установок, очікувань та стереотипів по відношенню до ролі жінки у сімейному житті; 2) сучасний статус успішної незалежної жінки, високий рівень її матеріального добробуту та прагнення не тільки сімейного, а і особистісної, професійної реалізації; 3) сформованість цінностей та потреб у сімейно-особистісній сфері; 4) сформованість якостей та властивостей успішної жінки; 5) залучення до системи соціального виховання майбутньої дружини та матері.

2. З метою визначення готовності дівчат юнацького віку до сімейного життя проведено дослідження серед 27 дівчат віком 17-25 років, які проживають у гуртожитку Хортицької національної академії (м. Запоріжжя). З метою оцінки ціннісно-особистісної готовності дівчат до сімейного життя нами були проведені два діагностичних дослідження із використанням таких методик: опитувальник «Рольові очікування й домагання в шлюбі» (РОД) (авт. А. Волкова, Т. Трапезникова) та методика «Особистісна готовність до змін» (в адаптації Н. Бажанової, Г. Бардієр). Результати демонструють, що досліджувані властивості (оптимізм, пристрасність, винахідливість, адаптивність) у більшості

респонденток розвинуті на середньому рівні. Водночас оказники за шкалою «толерантність до двозначності» переважно вказують на низький рівень (44,4 %). Крім цього з'ясовано, що більшість дівчат орієнтовані на гармонійні сімейні стосунки, рівноправність і підтримку у шлюбі. 92,6 % респонденток обрали модель партнерських стосунків, заснованих на взаємоповазі, 81,5 % погоджуються, що чоловік має дбати про себе, а 85 % вважають любов до дітей ключовою рисою партнера. Водночас спостерігається конфлікт між прагненням до самореалізації (74 %) та традиційними уявленнями про роль жінки як головного вихователя дітей. Дослідження виявило недостатню правову обізнаність молоді: лише 18,52 % респонденток давали правильні та повні відповіді на питання щодо сімейних прав. Також зафіксовано потребу у розвитку навичок вирішення конфліктів, фінансового планування та виховання дітей.

3. На початку формувального експерименту нами було розроблено програму «Успішна жінка», діяльність якого спрямована на розвиток у дівчат юнацького віку готовності до сімейного життя. Завданнями програми «Успішна жінка» є: розвиток у дівчат системи теоретичних знань, практичних умінь та навичок, необхідних для ефективної реалізації сімейної ролі дружини; розвиток особистісних якостей, які сприятимуть налагодженню успішного сімейного життя; розвитку позитивної мотивації дівчат, яка ґрунтується на усвідомленні місця сім'ї у ієрархії цінностей особистості. Курс передбачає використання елементів арт-терапії та елементів казкотерапії, лекцій, інформаційних повідомлень, рольових та інтерактивних ігор, групових дискусій тощо.

Структура програми передбачає проведення окремих восьми зустрічей, кожна з яких вирішує актуальне завдання щодо розширення уявлень дівчат про сімейне життя, набуття ними умінь ефективно взаємодіяти із чоловіком та дітьми та розвитку їхньої усвідомленої життєвої позиції у різних аспектах створення власної сім'ї.

4. Курс був впроваджений в роботі соціального педагога гуртожитку Хортицької національної академії (м. Запоріжжя) із 12 дівчатами віком від 17 до 25 років, які виявили бажання взяти участь у його роботі.

З метою визначення ефективності впровадженої програми курсу «Успішна жінка», нами було проведено повторне діагностичне дослідження за визначеними критеріями, показниками та підібраними відповідно до них діагностичними методиками. Проведене дослідження виявило низку значущих позитивних змін в особистісних якостях, обізнаності щодо сімейних ролей та цінностей, а також у сприйнятті ключових аспектів спільного життя.

Позитивних змін зазнали адаптивність дівчат юнацького віку, віра в себе та упевненість, гнучкість у ставленні до неоднозначних ситуацій, посилення активної життєвої позиції та здатності гармонійно поєднувати сімейні й соціальні ролі, баланс у сприйнятті господарських обов'язків, засвоєння значущості виховання дітей та усвідомлення важливості емоційної підтримки у шлюбі, обізнаність щодо різних аспектів сімейного життя.

Таким чином, розроблена нами експериментальна програма довела свою ефективність. Зміни в експериментальній групі вказують на доцільність інтеграції програми у соціально-педагогічну практику для забезпечення якісної підготовки молоді до гармонійного сімейного життя.

Отже, мета магістерського дослідження досягнута, завдання, поставлені на початку роботи реалізовані. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів обраної проблеми. Доцільним є подальше вивчення ефективності експериментальної програми у довгостроковій перспективі, зокрема її впливу на реальні практики сімейного життя учасниць, а також адаптація програми для молоді чоловічої статі з метою формування гармонійних уявлень про сімейні ролі у партнерів. Важливим є також дослідження впливу додаткових компонентів, таких як фінансова грамотність, комунікативні навички та розподіл відповідальності у сім'ї для комплексного розвитку готовності до сімейного життя.